

Dat is wel noodzakelijk, want anders kan de door hem geblameerde rijkdom en individualisering vanaf de jaren '60 de secularisatie niet veroorzaken zoals het heeft gedaan.

Ria den Dikken

(Filosoof en wijsgerig pedagoog, als docente filosofie werkzaam bij het voortgezet onderwijs en volksuniversiteiten)

Vries, Olof H. de (2009), *Gelovig gedoopt. 400 jaar baptisme. 150 jaar in Nederland*, Kampen: Kok, 342 blz., ISBN 9789043516006, € 21,50.

Het baptisme, door de schrijver aangeduid als een protestantse geloofsbeweging, telt over de hele wereld zo'n veertig miljoen leden. In Nederland is de aanhang bescheiden. De gemeenten die zich hebben verenigd in de Unie van Baptistengemeenten in Nederland tellen rond de 30.000 mensen (leden, kinderen, bezoekers van diensten). Verder zijn er ook vrije baptistengemeenten en nog enige gemeenten die zich hebben georganiseerd in de Alliantie van Baptistengemeenten en CAMA Gemeenten (Christian and Missionary Alliance). Dit boek gaat over de geschiedenis van het baptisme in de context van de Unie van Baptistische gemeenten.

Wat de baptisten onderscheidt van andere protestantse stromingen is volgens de schrijver de gerichtheid op de gemeenschap van belijdende gelovigen en de vraag die hij daarom wil beantwoorden is hoe die baptistische identiteit door de tijd gestalte is gegeven. Die ligt niet vast, maar is dynamisch: in de loop van haar geschiedenis vertoont de gemeenschap soms trekken van een kerk en dan weer meer van een beweging. De plaatsbepaling tussen institutie en beweging vormt het klopmotief van dit boek.

Het ontstaan van het baptisme ligt in Nederland in het begin van de 17de eeuw, waar een aantal Engelsen die zich van het puritanisme hadden afgescheiden, zich had gevestigd en van wie, mogelijk beïnvloed door (Waterlandse) doopsgezinden, sommigen overgingen tot het erkennen van de volwassendoop. Naar Engeland teruggekeerd stichtten zij daar baptistengemeenten, die in de loop van de 17de eeuw soms getolereerd, soms vervolgd werden. Door de vervolging gedwongen emigreerden groepen baptisten naar de Nieuwe Wereld. Een zekere verstarring trad op, maar nieuwe inspiratie kreeg het baptisme van de 18de eeuwse opwekkingsbewegingen in Amerika, die zich ook uitte in zendingsijver. In de eerste decennia van de 19de eeuw bereikt het baptisme – dat tot dan toe geografisch tot Engeland en USA was beperkt – het vasteland van West-Europa. In Nederland werd in 1845 de eerste baptistengemeente gesticht.

Het Nederlandse baptisme heeft zijn oorsprong in Hamburg. Vanuit die stad startte de prediking, welke een voedingsbodem vond in kringen van het Reveil en de Afscheiding. Van het laatste is de gemeente in Gasselternijveen (de eerste in Nederland) een voorbeeld. De afgescheiden gemeente die zich daar onder leiding van de gereformeerde dominee, J.

Feisser, had gevormd, koesterde opvattingen die aansloten bij wat de baptisten in Duitsland leerden. In Amsterdam en op verschillende plaatsen in Friesland werd aanhang gevonden bij reveil-kringen. Ook de evangelisatiebeweging van Jan de Liefde en de Engels/Amerikaanse heiligings- en opwekkingsbewegingen vormden een rekruteringsveld voor de baptisten. De verschillende plaatselijke gemeenten in Nederland sloten zich niet aan bij de Duitse zuster gemeenten, maar verbonden zich in 1881 aan elkaar in de 'Unie van Baptisten Gemeenten in Nederland'.

De jaren tot WO II zijn een periode van emancipatie. Er vindt institutionalisering op allerlei gebied plaats, en er ontstaat zelfs iets van een baptistische zuil. In de jaren na de oorlog zet de emancipatie door maar die is nu minder intern gericht. Het baptisme in Nederland zoekt een plek in de kerkelijke wereld. De Unie van Baptisten Gemeenten in Nederland werd in 1946 lid van de Wereldraad van Kerken (i.o.) en van de Oecumenische Raad van Kerken in Nederland. In 1963 echter werd het lidmaatschap van de Wereldraad weer opgezegd. Schrijver verklaart dit in de eerste instantie uit de angst van baptisten voor instituties, maar wijst later ook op de veronderstelde vrijzinnigheid van de Wereldraad. Ook op ander gebied voltrok zich de (ook extern gerichte) emancipatie: er ontstond een eigen voorgangersopleiding (het Seminarium), er werd aansluiting gevonden bij de universitaire wereld (bijzondere leerstoel aan de Universiteit van Utrecht), het vormingswerk werd gestart. Van de mogelijkheid – ingesteld sinds begin jaren '70 van de vorige eeuw – om overheidssubsidie te verkrijgen werd zowel bij de financiering van het Seminarium als bij het vormingswerk gebruik gemaakt. Het kerkkarakter wordt dus erg sterk en in baptistenkringen komen kritische opmerkingen over verkerkelijking en verburgerlijking. In de jaren '80 komt er kritiek op de voorgangersopleiding. Sommige voorgangers, onder invloed van de evangelikale beweging, twijfelen of die wel schriftgetrouw is. Dit conflict over ruimer en minder ruime schriftuitleg heeft weinig invloed of gevolgen gehad meent de schrijver; de onderscheiden groepen vonden elkaar 'waar het baptistisch hart klopt: de opbouw van de gemeente tot een missionaire gemeenschap' (298). Vanuit dat principe, het principe een verbondsgemeenschap te vormen, zal het baptisme zijn plaats binnen de brede stroming van de evangelische beweging moeten vinden, zo concludeert de schrijver.

Het boek is een goede aanvulling op wat Wumkes en Van Dam over de geschiedenis van het baptisme hebben geschreven. Heeft het als naslagwerk zeker waarde, jammer genoeg is het geen boeiend boek geworden. Vooral wanneer de laatste vijftig jaar worden beschreven, is het te opsommerig; er worden te veel rijtjes gepresenteerd, waardoor de indruk wordt gewekt dat de schrijver niet goed los kon komen van zijn *Unterlagen* (notulen van vergaderingen, rapporten etc.). Het is ook geen 'neutraal' boek geworden, maar mag men van deze schrijver anders verwachten? Hij behoort tot de groepering die hij beschrijft en heeft als docent aan het Seminarium en als bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Utrecht de recente geschiedenis niet alleen meebeleefd, maar zelfs mee gestalte gegeven. De auteur is betrokken bij zijn onderwerp en getuigt daarvan. Op zich is daar niets op tegen, zolang zijn perspectief maar niet onwelkome gegevens uitselecteert

of bagatelliseert. Van het eerste heb ik weinig of niets kunnen merken en hier verdient de schrijver een pluim. Mijn indruk is dat hij het bagatelliseren niet altijd heeft kunnen vermijden. Stapt hij, bijvoorbeeld, niet wat te luchthartig heen over de gevolgen – voor vele betrokkenen toch zeer pijnlijke ervaringen – van het conflict over de schriftuitleg (zie hierboven).

Lammert G. Jansma

Veenwouden